

379 *J. V. SNELLMAN – A. F. BORENIUS 27.XII 1876*
HUB, SLS 381

Heders Bror.

Intet annat än vänskapsfull helsning och tack jemte mårk 90 – för vanlig destination. Gläder mig att få oftare träffas på våren. Välkommen då, när annorstädes lika tråkigt är till Din gamla

broder Snellman 10

H:frs d. 27/12 76.

380 *J. V. SNELLMAN – Z. TOPELIUS & A. F. GRANFELT 1876*
HUB, JVS handskriftssamling

Till Vännerna Z. Topelius och Granfelt.

20

Det är klart, att jag ger Morgonbladet mitt ringa namn; för att hjälpa upprätthålla en organ på Svenska för de Finska sträfvandena.

Min tanke är, att bladets undergång, som hotar, vore en olycka icke blott för dem, utan för landet. Ty de Finska bladen ensama göra då ett underjordiskt arbete, som befäster ett stort svalg mellan folket och den maktogande klassen.

Jag anser derföre, att bladet bör understödas, ehuru jag afstyrkte dess första uppsättande, emedan nödiga andliga krafter saknades.

Kommer årgång 1877 till stånd – som ännu är ovisst – vill jag utan signatur verka, hvad jag kan, för innehåll och hållning. Har löfte, att allmän plan för redigerandet skall på förhand i samråd uppgöras och följas. Skall sub rosa dervid binda vårt deltagande. 30

Ledande redaktör torde blifva Mag. Forsman, nu Direktor för Finska skolan – son till Ilmola prosten. Skall vara lugn, allvarlig man, med kunskaper och förmåga. Löpande omsorger skötes af ett biträde.

Topelius skall hålla vid gifvet löfte. Skrif en novellstump eller dylikt, neutralt, om Du önskar visa neutralitet. För Granfelt vet jag, att det är en verklig hugnad att lägga in ett ord i tidens frågor – Listan stannar hos mig och förevisas blott åt redaktionen, som må intyga, att meddeladt. 40

J. V. S:n

381 *OM EXTRAPROFESSIONER VID UNIVERSITETET, KONCEPT*
HUB, JVS handskriftssamling

I alla tider har besättandet af en professorsplats vid vårt universitet gifvit anledning till förvecklingar. I andra länder t. ex. i Tyskland går saken mycket lätt för sig. Ty regeringarne besätta tjensten, utan annan omgång än den utseddes samtycke. Denne betingar sig vissa löneförmoner, och den regering, som vill och kan bäst betala, vinner för sitt universitet de berömdaste lärare. Konkurrenten drifver regeringarne att öfverbjuda hvarandra. Ty Studenterna gå till det universitet, som

har de utmärktaste lärare. Och ingen regering vill se sitt universitet stå tomt och öde, äfven om, såsom dock förhållandet är, regeringen icke skulle vara öfvertygad, att vetenskaplig bildning är vilkoret för all kultur hos ett folk.

I Sverige likasom i Finland har förhållandet varit ett annat. I älsta tid förfor man likväl ungefär på samma sätt som i Tyskland, med undantag af akkorde,randet. Ty platserna voro så få, i regeln två för hvarje vetenskap eller vetenskapskomplex, att ämnessvennerna med uppräcкта händer mottogo, hvad dem bjöds. Men häri bestod förfa-
 10 randets svaga sida. Professorns kvalitet berodde något sänär af slum-
 pen. Isynnerhet fick vårt universitet från Sverige mottaga mången odåga jemte en och annan, som gjorde universitetet gagn och heder.

Otvifvelaktigt är den nu rådande ordningen, att konsistorium upp-
 rättar förslag, högligen att föredraga. Icke just att det är nödvändigt,
 att tre personer skola finnas på förslaget. För en tjänst är en föreslagen
 fullt tillräcklig, om blott kvaliteten är tillfredsställande. Men strängt
 taget kommer just detta moment i allmänhet icke i fråga. Ty för
 bedömandet föreligger vanligast ingenting annat, än två disputationer,
 en för licentiat-grad, den andra för professionen. Vål kan det sägas: *ex*
 20 *ungve leonem*. men det torde icke tillhöra det vanliga att specimenanten
 är ett lejon.

För min del vågar jag betvifla, att i dylika fall någon kan skilja en
 professorsdisputation från en licentiatdisputation eller af endera eller
 båda tillsammans kan sluta till, att författaren är en framstående
 vetenskapsman och lofvar blifva en duglig universitetslärare. Om
 disputationer gäller i den lärda verlden numera: *græcas sunt*. Ingen
 tager om dem någon notis. Man har tillräckligt med att läsa i
 bokhandeln utkomna böcker och i de vetenskapliga journalerna inför-
 30 da afhandlingar. Om författaren insinuerar sig hos någon Tysk lärd,
 kan han väl få en anmälan på några rader i en jurnal. Ty de Tyska lärde
 äro i allmänhet godmodiga. Men deraf följer icke, att ens anmälan läsers
 genomläsit disputationen, än mindre att någon annan någonsin läser
 densamma. Huru många af de bedömande i fakultet och konsistorium
 underkasta sig denna möda, kan icke afgöras. Flera vetenskaper äro af
 den art, att en afhandling i desamma kan förstås endast af specialister.
 Är den skrifven på Finska språket förstår stundom flertalet icke ett jota
 deraf. Man har i alla dessa fall att lita till *ex officio* opponentens
 utlåtande, och dömer på god tro. Men det är menskligt nog, att äfven
 sådana officianter äro af olika lynne, den ena human, och mildt
 40 dömande, den andra finnande sin lust i uppsökandet af afhandlingens
 brister utan att af de bedömda arbetena det ena har något positivt
 företräde framför det andra. Man öfvertygas härom, om man jemför
 ett strängare bedömdt professorsspecimen med andra, tidigare aflagda
 och utan anmärkning gillade. Af alla dessa omständigheter synes blott
 en slutsats kunna dragas, nämligen den, att hela pröfningsmetoden är
 förkastlig.

Skulle det dermeot göras till regel, att ingen sökande anses för
 kompetent, som icke redan gjort sig fördelaktigt känd genom utgifna
 afhandlingar, licentiatdisputation oräknad, i vetenskapen i fråga eller i
 50 en med densamma nära beslägtad vetenskapsgren, skulle ett säkrare
 material för bedömandet föreligga, än den blott för tillfället ||för tjänst
 och lön|| skrifna disputationem, och äfven något bedömande redan
 finnas tillgängligt. men häraf kunde väl blifva en följd, att en plötsligt
 ledigblifven profession möjligen komme att någon tid stå ledig? Ja väl.
 Men skadan deraf vore säkert mindre, än om professionen komme att

bortåt 30 år innehafvas af en person, som föga gagn gör,

Mången synes luta till den åsigt, att anställandet af extraordinarie professorer, egentligen af professorer med mindre lön än de ordinarie, vore rätta botemedlet. Man synes glömma, att detta medel från universitetets äldre tider varit försökt, men af erfarenheten blifvit utdömdt. Universitetsadjunkterna i tiden voro sådane ringare aflönade lärare. Men häraf följde, att adjunkten ofafvisligt blef sjelfskrifven till professionen, när denna blef ledig. Och huru var väl ett annat förfarande möjligt. Adjunkten hade i 10, 15, 20, kanske flera års tid svultit vid en ringa lön. Huru skulle då konsistorialer, bland hvilka många voro hans ungdomsvänner från studenttiden och magisteråren, alla hans mångåriga tjenstekamrater, vägra honom en så behöflig befordran. Han hade under tiden nödgats öka sin ringa inkomst genom privatundervisning. Föreläsningar kunde han sällan hålla, emedam han saknade auditorer. ty hvem afhör vid vårt universitet en lärare, som icke är examinerator? Följden blef, att han endast tomtofortsatte studier-
na, hvilket icke heller kan ske annorlunda, än genom författande. Fordom skrefs på latin, och författaren kunde utgifva ett arbete utan egen omkostnad i form af disputationer pro exercitio och pro gradu. Men detta förhållande förändrades efter hand. Man måste begagna något modernt språk; och att få en förläggare för ett vetenskapligt arbete är för en författare utan namn en den svåraste uppgift i alla länder. I Tyskland t. ex. är det mycket vanligt, att en nybörjare ställer garanti för förläggarens risk. På honorarium är icke att tänka. Det är af dessa orsaker mången professor fått stanna vid producerandet för sina föreläsningar, hvilka han icke ens kunnat utgifva, såsom lärare vid utländska universiteter göra, hvilkas skrifter för det mesta äro omarbetade föreläsningar. Att sagde förhållande hos oss menligt återverkat på föreläsningarnes beskaffenhet, är sannolikt.

När nu latinets välde föll och dermed äfven disputationsväsendet, återstod för universitetsadjunkten icke ens föreläsandet såsom en maning att producera. Och ingen författar blott för egen bordslåda. Universitetsadjunkten hade dock sålunda god tid att utarbete sitt blifvande professorsspecimen, hvars tryckning han i alla händelse engång måste bekosta. Antagligt är också, att detta blef ett lika dugligt arbete som dylika specimina vanligast, och desto svårare blef det för vederbörande att sätta sig mot hans befordran, isynnerhet som ett och annat förordnande att förestå professionen m. m. kom till meriten af de många tjensteåren. Sällan vågade därför någon yngre aspirant söka göra adjunkten platsen stridig.

Till enahanda resultat måste äfven nu inrättandet af fasta lärare-tjenster med ringare aflöning leda, ehuru visst vetenskaplig författare-
verksamhet numera är något lättad, genom de anslag Vetenskapsso-
cieteten och Universitetet disponera för vetenskapliga skrifers tryck-
ning. Skulle dylika tjenester tillsättas i samma ordning som ordinarie-
professionerna, hade man endast vunnit fördelen af oftare återkom-
mande senasationsuppträden. ||Ty påtagligt är, att sökande till extra-
professioner skulle än mindre, än de till ordinarieprofession, hafva
någon annan merit än disputationssprovet att åberopa.|| Och afgjordt
är det icke, att, när ordinarieprofession blir ledig, den sålunda tillsatte
extraprofessorns specimen skulle utan protest sättas framför en med-
sökandes, om någon sådan, härtill uppmuntrad, skule vågat anmäla
sig. Man har åberopat Sverige's exempel, der till senaste tid adjunktu-
rerna fortvarat. Men man behöfver blott läsa Svenska tidningar, för att
finna, att nästan hvarje ledighet gett anledning till en *cause celebre*, der

så mycket lättare föranledd. emedan man på senare tid icke sällan haft att välja mellan sökande från båda universiteterna. Först genom senaste statutreform har utväg öppnats för fakultet och konsistorium att utan ansökning och specimen föreslå person till tjänstens erhållande. Detta förfarande gör väl slut på disputationsskandalerna. Men om detsamma icke skall leda till en obligatorisk befordran af de på expektans anställda lägre aflönade lärarena och i sak bibehållas adjunktssystemets olägenheter, ökade deraf, att all konkurrens kan uteslutas, detta återstår att lära af framtiden.

10 Den utväg, som ofvanföre blifvit påpekad, att, då en profession blir ledig, icke alls anslå densamma till ansökning, i händelse icke en eller flera aspiranter äro kända, hvilka genom utgifna skrifter förvärfvat sig vetenskapligt anseende tål väl vid att närmare pröfvas.

Framst torde väl mot densamma framställa sig vådan för universitet af att kanske flera lärostolar komme att i årtal stå obesatta.

382 ÖFVERSTYRELSENS FÖR SKOLÄRENDEN BERÄTTELSE FÖR ÅREN 1870–1875.

20 *HUB, JVS handskriftssamling*

Denna berättelse kan i flera afseenden kallas en sorglig historia.

Man må hysa hvilken åsigt som helst angående skolans inrättning i allmänhet och i vårt land isynnerhet, kan dock ingen undgå att beklaga det sätt att lagstifta, som vid skolans ordnande blifvit följdt, och hvaraf berättelsen ger en välförtäckt, men likväl tillräckligt bedröflig skildring. Denna ger intrycket af en spelad intrig, som sökt bistånd, genom att i flera viktiga frågor hänskjuta afgörandet till en instans, der insigt icke 30 kan väntas, icke heller bör fordras. Och beklagligen synes mycket litet af någon protest från deras sida, *hos hvilka* ställda utom densamma, man haft rätt att vänta någon sakkännedom. Man kan säga: dessas ställning var den tiden så prekär, att den bjöd eftergifvenhet. Äfven denna anordning hörde utan tvifvel till spelet. Det origtiga i densamma är numera erkänt och rättadt. Må framtiden visa, att rättelsen bär frukt. Hittills har ingen sådan visat sig.

Äfven för det enklaste påbud, som, rörer landets ekonomiska förhållanden sökas vanligen upplysningar, der sådane anses kunna 40 erhållas. »Hörandet» går ofta nog till öfverdrift. När det icke anses lämpligt tillsätts komiteer. Men för skolreformen ansågs sådant obehöfligt. Likaså hvarje offentliggörande af de uppgjorda planerna. Landtdagen 1867 hade också sört derför, att pressen var behörigen bunden. Den verkstad, ur hvilken den nya skolordningen oktroyerades, var lika slutet, som de i hvilka man fordom sökte de visas sten. Ett motstycke till detta förfarande vid ordnande af läroverken, hvilket så intimt berör familjernas intressen, och vid hvilket hvarje upplyst folk med rätta fäster en så stor vikt, skall väl fäfangt sökas på denna sidan Balkan.

50 Var reformen så brådskande? Voro våra senast 1857 reformerade skolor i sådant *lägervall*, att högsta råd var för handen? Härom *förmäler* Berättelsen intet. Arrestera! Arrestera! heter det i komedin. Reformera, reformera! är en dylik panacé i alla deras mun, hvilka aldramest sakna vetande och insigt. Det är för dem tidsnog att efteråt stå svarslösa till frågan, om någon reform varit behöflig. Berättelsen nämner egentligen blott två föremål för skolstyrelsens verksamhet: